

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—000—

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως*, τόμ. Δ'. Ἐν Λονδίῳ, ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀθῆνῇ τοῦ Ἐρυθροῦ Λέοντος τυπογραφίας Ταυλόρου καὶ Φραγκίσκου ἀνω'. (Ἐκ φύλλων τυπογρ. 27 καὶ σελ. 411 εἰς 8ον).

Ἀναγγελλάντες ἄλλοτε τὴν ἐκδοσιν τοῦ Α', Β καὶ Γ' τόμου τῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Σ. Τρικούπη *Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως*, ἐκοινοποιήσαμεν καὶ τινὰς γνώμας τῶν ξένων σοφῶν (α). Τοῦτο πράττομεν σήμερον καὶ ὡς πρὸς τὸν Δ', παρρησιάζοντες κριτικὸν ἄρθρον τοῦ *The Athenaeum* (24 Ὀκτ. 1857).

Μετὰ δὲ τὸ τέλος αὐτοῦ θέλομεν προσθέσει καὶ ἡμεῖς ἰδίαις τινὰς σημειώσεις.

α Τοῦ σύμβολον τῆς νέας Ἑλλάδος εἶναι ὁ φοῖνιξ. Καὶ προσφυῶς τῶντι τὸ αἰδίον τοῦτο πτηνὸν εἰκονίζει τὴν πρὸς ἀνάστασιν δύναμιν φιλολογίαις ἦτις, μετὰ βίον μετέωρον πέντε ἑκατονταετηρίδιον παρουσιάζει πάντα τὰ συμπτώματα νέας καὶ διαπύρου ἐνεργείας. Ὅτε ἐπεθεωρήσαμεν τοὺς προεκδοθέντας τόμους τῆς ἱστορίας τοῦ Κ. Τρικούπη, κατεδειξάμεν τὴν δύναμιν, τὴν ἀναξαρτησίαν καὶ τὴν γραφικότητα τῆς ἀρηγήσεως, τὸ προσφυῆς τῶν ἐπιθέτων καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν περιόδων τοῦ συγγραφέως· εἶδομεν ὅτι μεγαλεῖον ὀρωκὸν ἢ ἐπιστημύτης ἀττικῆ εἰς αὐτὸν πᾶς περιγραφῆς τῶν μαχῶν, τῶν πολιορκιῶν ἢ τῶν ὑποχωρήσεων, καὶ ὅτι ὁ κλάμος τοῦ ἱστορικοῦ παρεμμερῆς ἦν πρὸς τὸν τοῦ Θουκυδίδου. Ἀλλὰ καὶ τοῦ τελευταίου τούτου τόμου ἡ ἱστορικὴ ἀξία οὐχ ἦπτον τῆς τῶν προκηθέντων εἶναι ἀξιόλογος. Ἴσως κύστηρός τις ἑλληνιστῆς ἢ ἀκριβολόγος ἐσπέριος ἀπέρουγεν ὡς βαρβάρους ξενικὰς τινὰς πράξεις καὶ περικοπὰς, ὡς εἰ ἐγράφετο καλιῶς ἢ ἑλληνικῆ ἐπὶ Περικλέους μόνον, ἢ ἡ ὀρθὴ ἀγγλικὴ ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Κ. Τρικούπη ὑπάρχουσι ξένα κύρια ὀνόματα, περιβεβλημένα τύπον κλασικόν, τέρποντα δὲ τὸν ἀναγνώστην διὰ τοῦ ἀριστοφανείου αὐτῶν μήκους. Ὁ Lord Brougham, παρ. χάριν, βδύζει βήματι στρατιωτικῶ καὶ ἄχρηῶ, καὶ γίνεται Βραύχαμος· ὁ Lord Cochrane ἀνίσταται τρομερὸς Κοχράνης, οἱ στρατηγοὶ Uquhart καὶ Church σπείρουσι τρόμον ἀναδεικνύμενοι Οἰρχουάρτος καὶ Τσώρτσης, καὶ ὁ σιδήρειος δοῦξ φέρει ὄνομα φρίκας καὶ τρόμου, ὁ δοῦξ τοῦ Βαλ. Μυκτιῶρος. Ἀποροῦμεν δὲ διὰ τί καὶ ὁ Wolf ἀτιμασθεῖς δὲν προεβιβάζθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Λύκου. Ἀλλ' ἐξαιρουμένης τούτης τῆς περιπτώσεως ὡς καὶ φυσικῆς τινος καὶ συγγνωστῆς προσωποληψίας ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους (β), ὁ συγγραφεὺς εἶναι εὐθύς, ἢ ἀφήγηται ὀ-

μαλή, τὰ ἐπισόδεια ἄρθρα, καὶ ἡ σκηνογραφία λαμπρὰ καὶ ποιητικῆ.

β Ἡ ἐπανάστασις ἦς τὸ τέλος περιλαμβάνει ὁ ἀνὰ χεῖρας τόμος, ἐξέρχεται ἐν Βλαχίᾳ τὸ 1821 ἔτος, καὶ διήγειρε καθ' ὅλον τὸν κόσμον τὰς φανερὰς ἢ μυστικὰς συμπαθείας τῶν λογίων, τῶν φιλανθρωπῶν καὶ τῶν ποιητῶν. Διότι ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἀναγέννησις ἦν ἀρχαίων καὶ ἐνδόξων παραδόσεων, ἀνέγερσις σκιῶν κοιμωμένων ὑπὸ μάρμαρα καὶ εἰκόνων γεγραμμένων ἐπὶ καλπῶν, καὶ μελωδίαις ἀντηχοῦσαι ἐν μέσῳ φύλλων καὶ κόνεως φιλοσόφου φιλολογίας. Ὁ Κάμβελ ἐψάλλον ἐνθουσιῶδεις ἐγερτηρίους, ὁ Σέλλεϋ ἐγράφε φλογερὰ δράματα, καὶ ὁ Βάϊρων ἐπαδαψίλευτε παρουσίαν τε καὶ ζωὴν χάριν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Καὶ σημειωτέον ὅτι φιλελληνισμὸν δὲν ἐπεδεικνύον μόναι οἱ φιλολόγοι καὶ οἱ ποιηταί, οἱ Ἄγγλοι καὶ ἡ Ἀγγλίς· ὁ Κ. Hume, ὁ Lord Brougham, ὁ Lord Holland, ὁ Canning καὶ ὁ Bowring συνήγηροι ἦσαν τῆς Ἑλλάδος· ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Γαλλία ἦσαν ὅπως φίλοι αὐτῆς, καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἐστελλε χρήματα καὶ ἐθελοντάς. Μόνη ἡ Αὐστρία διέκετο πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐχθρικῶς.

γ Κατ' ἀρχάς, τοιαύτη ἦν ἡ θέσις τῶν ἑλλήνων ὥστε ἐφείλκυσαν ἀγάπην καὶ διήγειραν θαυμασμὸν· διότι, μόλις ἀποτελοῦντες τὸ εἰκοστὸν μέρος τῶν Τούρκων, ἐμάχοντο κατὰ δυνάμεων πολὺ ὑπερτίμων καὶ φοβερῶν· διότι ἐστεροῦντο καὶ χρημάτων καὶ στρατηγῶν καὶ στρατοῦ τακτικοῦ, καὶ ἄλλην δὲν εἶχον δύναμιν ὅπως ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς ἐχθρὸν κατὰ πάντα κατετριμμένον, πλὴν τῆς δυνάμεως τῶν παθημάτων αὐτῶν, τῆς μνήμης τῶν τρομερῶν σραγῶν καὶ τῶν παραδόσεων παρελθούσης ἐλευθερίας . . . . .

α Καὶ ὀλόκληρον μὲν τὸ δράμα τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως περιλαμβάνεται ἐντὸς ἐννέα ἐτῶν· αἱ δὲ κυριώτεραι τῶν ἐποχῶν εἰσὶ τέσσαρες, ἢ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπόδοσις τοῦ Ἰβραῖμ, ἀγῶνας καὶ καταστρέψαντος τὰς πόλεις, κατασφάξαντος καὶ ἐξανδραποδίσαντος τοὺς κατοίκους αὐτῶν — ἢ πρὸ τῆς πολιορκίας καὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου περιόδου, ἐν ἣ περιλαμβάνεται καὶ ἡ εἰς Ἀκκωνίαν εἰσβολή. — αἱ μεταξὺ τῶν ἑλλήνων ἐριδαι, καὶ ἡ συνθήκη τῆς 24 Ἰουνίου (6 Ἰουλίου) — καὶ αἱ δύο τελευταῖαι περίοδοι, αἱ ἀπὸ τοῦ 1826 ἔτους ἀρχόμεναι, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ ἀνὰ χεῖρας τέταρτος τόμος.

β Ὁ Νικόλαος εἶχε πρὸ μικροῦ ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥωσίας· Ῥωσικὸς στρατὸς καταβύνητο εἰς Βασσαραβίαν, καὶ ἡ ὀθωμανικὴ ἐξουσία εἰδοποιήθη ὅτι ἡ Ῥωσία ἤθελεν ἀμέσως κηρύξει πόλεμον, εἴποτε τὸ μὲν πολίτευμα τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας μὴ διεφθηνίζετο κατὰ τὰς πρὸ τοῦ 1821 ἔτους βάσεις, οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῆς Σερβίας, ἐν φυλακῇ ὄντες, μὴ ἀπελύοντο, καὶ μὴ διωρίζοντο πλη-

(α) Ἰδὲ πρὸ πάντων Πανδ. τόμ. Δ', φυλλῶδ. 76, σελ. 361, καὶ τόμ. Ζ', φυλλῶδ. 163 σελ. 499.

(β) ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Παρίτητος ἢ τύχη τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων!

Ὁ Κ. Τρικούπης κηκίζεται ἐν μὲν Ἀγγλίᾳ ὡς προσωποπλητῶν, ἐν δὲ Ἑλλάδι ὡς ὁ πῆρ τὸ θεῖον καὶ κατ' ἐπίθεσιν ἀπροσωπῶν λαπτες χάριν τῶν πολυμίμων.

ρεξούσιοι ὅπως συζητήσωσι καὶ ὀρίσωσι τὰ ἀμφι-
σβητούμενα. Τὰ κύρια μέρη τῆς ἱστορίας εἰσὶν, ἡ
ἀποστολὴ τοῦ δαυὶδ Οὐέλιγτων εἰς Πετρούπολιν
καὶ ἡ τοῦ Στράτηροδ Κάννιχα εἰς Κωνσταντινού-
πολιν, ὁ ἀνταγγλισμὸς τῆς Τουρκίας, ἡ περιγραφὴ
τῆς ἐν Ἑλλάδι μεγίστης χρηματοθείας, ἡ ἀδυνα-
μία τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἡ κατὰ τῆς μεσολαβή-
σεως διαμαρτύρησις τοῦ Ὑψηλάντου, ἐνὸς τῶν ἀρ-
χηγῶν τοῦ ἀγῶνος. Λαῦρος ἐπιπίπτει τότε ὁ Ἰ-
βραήμ κατὰ τῶν Πελοποννησίων· καὶ ἰδοὺ κωδῶ-
νων βοή, καὶ τυμπάνων κρότος, καὶ χωρικῶν συρροή,
καὶ ἱερεῖς καὶ ἱεράρχαι ὀδηγοῦντες ἐμπυροφθάλμους
τῆς Μάνης παρθένους, καὶ ἀντὶ ὀπλῶν δρέπανα φέ-
ροντες, καὶ ἀκχεύοντες ὀρυζῶντες κατὰ τοῦ ἀρπα-
γοῦ. Βλέπομεν τότε φυγάδας κρυπτομένους ἐντὸς
κλασικῶν σπηλαίων ὑπὸ τὸν γνόρον καὶ τοὺς κρη-
μνοὺς τοῦ Ταυγέτου, καὶ πολυάριθμα ποίμνια αἰ-
γῶν καὶ βόων μυκωμένων, ἀτινα πλεττόμενα ὑπὸ
σωροῦ νεανίδων σιωπηλῶν ὡς ἡ Ἰριγένεια, κατα-
βαίνουσιν ἀκολουθοῦντα τοὺς ἀλαζόνας νικητὰς πρὸς
τὴν θάλασσαν. Καὶ οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ ἐριδες καὶ
ἡ πάλη, ἀνκαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην τὰς χαριε-
στάτας τῆς Ἰλιάδος περιγραφάς. Ἴδτε τὴν Ἑλλη-
νίδα ἐκείνην μητέρα ἥτις α βραστῶσα τὰ δύο ἀνή-
λικα τέκνα τῆς, καὶ καταδιωκομένη ὑπὸ τινος Αἰ-
γυπτίου φεύγει πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Πολυκράδου. Ἐπὶ
τῆς φυγῆς λυεταὶ ἡ μακρὰ ζώνη τῆς· ὁ Αἰγύπτιος
δράττει τὴν συρομένην ἄκραν καὶ προσπαθεῖ νὰ
κρατήσῃ τὴν φεύγουσαν· ἀλλ' αὕτη ἀφήσασα κατὰ
γῆς τὰ τέκνα τῆς δράττει τὴν ἄλλην ἄκραν, ὅπου
εὕρισκετο δεδεμένος ὁ θησαυρὸς τῆς, δέκα διστηλα-
αίσθανθεῖσα δὲ ὅτι ἡ ζώνη τεντόνεται, ἀπολύει αἰ-
φνης τὴν ἄκραν, καὶ πρῶτον ὑπὸ τὸν Αἰγύπτιον
τὸν τραυματίζει διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ λόγχης, καὶ
σώζει ἑαυτὴν, τὰ τέκνα καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς. »

» Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1826 ἔτους ἡ Καρτερία,
τὸ πρῶτον ἀ-μύπλαιον ὅπερ ἐφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον,
πλέει πλαταγοῦσα πρὸς τὸν Ναύπλιον ὅπου ἐδρεύει
ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, καὶ ἀναπετάσσεται κανονο-
βολοῦσα τὸν φοῖνικα. Τρόμος καὶ φυγὴ ἐπικρατοῦσι
τότε κατὰ τὰς νήσους, θόρυβος καὶ ἐρεθισμὸς κατὰ
τὴν στερεάν· τότε κλέπται ἀγροῖκοι ἢ Δημοσθένεις
πνέοντες ἀγανάκτησιν δημηγοροῦσιν ἐν τῇ ἀγορᾷ,
καὶ εὐποροὶ πολῖται ἐρχονται φέροντες ἵππους πλου-
σίους, καὶ ἄργυρον καὶ χρυσόν, καὶ ἱμάτια πο-
λύτιμα ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Τότε ἡ πετρώ-
δης Ἰδρα ἀνίσταται φοβερά ἐπὶ τοῦ ἀφροῦ τῶν κυ-
μάτων, καὶ κυματόπληκτοι λέμβοι μεστὰι φυγά-
δων Σπετσιωτῶν πειρῶνται ν' ἀποβῶσιν εἰς τὴν στε-
ρεάν· τότε σωροὶ ἡμιόνων καὶ γυναικῶν καὶ παι-
δῶν ἀναβαίνουσιν ὄρη ἀπόκρημα ὅπου ἡ χιὼν
διαρκεῖ καὶ κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα· τότε στρατιῶται
τῆς Αὐστρίας ἀποβαίνουσιν εἰς τὴν Νάξον, διαρπά-
ζουσι τὴν χώραν, ἐξουθινοῦσι τὴν ἐθνικὴν σημαίαν
καὶ ἀπειλοῦσι τὴν διοίκησιν· τὰ καταγωγικά πλοῖα
ἐξακολουθοῦσι διασχίζοντα τὰ κύματα, ἡ πειρατεία
καὶ ἡ λειποταξία μαστιζοῦσι τὴν Κρήτην πιστὴν
εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτῆς ἔξης, καὶ ἀταξία καὶ διχέ-

νοια καὶ λοιμὸς ἐπικρατοῦσιν ἀνά πᾶσαν τὴν χώραν.
Ἐκρίνετο ὅτι ἐσθῆσθη ἡ ἀρχαία δόξα τῆς Ἑλλάδος.
Ναὶ μὲν βλέπει εἰς τὰς κοιλάδας ἐπιτύμβια ἡρώων,
καὶ τάφους ἀνδρῶν ἀρμανεῖων εἰς τὰ ὄρη, καὶ βω-
μοὺς ἀνεγερθέντας πρὸς τιμὴν τῆς ἐλευθερίας· ἀλλ'
ἡ Θεὰ, ὡς νέφος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλείου, βρα-
δύνει νὰ καταβῆ καὶ νὰ κατήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλ-
λάδος.

» Κατὰ δὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὸ ὄνομα
τοῦ Μεσολογγίου ἀνεθυμίζει ὀλεθρίαν ἀλλ' ἐνδοξὸν
καταστροφὴν.

» Ἡ Φωκίς, ἡ Βοιωτία, αἱ Θῆβαι ἀδυνατοῦσι ν' ἀν-
τισταθῶσι καὶ ἐνῶ ὁ Κιουταχῆς εἰς τῶν τούρκων
στρατηγῶν, κρύπτων ὑπὸ ἀλωπεκὴν καρδίαν λέον-
τος ἐδελέαζεν ἢ διέσθαιρε διὰ χρημάτων ἄνδρας ἔ-
χοντας ἐπιφρόνην, ἄλλοι στρατηγῆς, ὁ Ὁμέρ Πασᾶς,
ἐδήλου καὶ παρέδιδε τῷ πυρὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἤρ-
παζε ποίμνια. Ἰσχυρὸν σῶμα Ἑλλήνων ἐστρατο-
πεδεύετο κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίως, ὅπως
προλάβῃ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο πολεμίων δυνάμεων.
Μετὰ διαφόρους δὲ συμπλακὰς, ὅτε μὲν εὐτυχεῖς
ὅτε δὲ οὐ, ὁ Κιουταχῆς προχωρεῖ καὶ ἐνοῦται μετὰ
τῶν ἄλλων, καὶ οἱ Τούρκοι ἐπιχειροῦσι τὴν πολι-
ορκίαν τῶν Ἀθηνῶν, καταλαβόντες τὴν Πνύκα, τὸν
λόφον τοῦ Μουσειοῦ καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου
Διός. Ἡ πόλις ἦν εὐάλωτος· διότι τὸ τεῖχος οὐ μύ-
νον εἶχε μεγίστην ἔκτασιν, ἀλλὰ καὶ ἡμελημένον ἦν
καὶ πολλαχοῦ σαθρόν· οἱ πλείστοι τῶν πύργων ἦ-
σαν ἀσπλοὶ, ἢ μόνον ἀνὰ ἓν εἶχον κανόνιον· ἡ φρουρὰ
τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἀκροπόλεως μόλις συνέκειτο
ἐκ 1400 ἀνδρῶν, καὶ τὸ ὅλον πυροβολικὸν συνε-
κρότων 14 κανόνια καὶ 1 βομβοδόλος. Φρούραρχος
δὲ ἦν ὁ Γούρας. Τὴν 1 καὶ 2 Αὐγούστου ὁ ἐχθρὸς
κατέστρεψε τὸ τεῖχος διὰ τῶν πυροβόλων του, καὶ
ποιήσας ἔροδον τὴν 3 ἐκυρίευσεν αὐτὸ μετὰ μα-
κρὰν ἀντίστασιν, τῶν πολιορκουμένων κατασταθέν-
των εἰς τὴν ἀκρόπολιν· ὁ δὲ ἡμῖς τῶν γυναικῶν
ἀριθμὸς ἐπεραιώθη εἰς Σαλαμίνα. Τότε ἐπῆλθεν ἡ
φρίκη τῶν ἐξόδων καὶ τῶν ἐφῶδων, αἱ ἐκρήξεις
τῶν ὑπονόμων καὶ ἀνθυπονόμων, ὁ πάταγος τῶν
κατεδαφισμένων ναῶν καὶ οἰκῶν, καὶ ὁ ἀκατάπαυ-
στος βόμβος τῶν πυροβόλων· (ἐντὸς δύο μηνῶν μόνον
οἱ Τούρκοι ἐρρίψαν 6,325 σφαίρας). Τέλος πάν-
των ἐσπνεύθη καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς ἐνῶ διενυκτέ-
ρευεν ἔξω τοῦ περιτειχίσματος παρατηρῶν τὰ κι-
νήματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐμποδιζὼν τὴν λειποτα-
ξίαν. Ἡ δὲ σύζυγός του ὠμίλησε πρὸς τοὺς στρα-
τιώτας ὡς τις τῶν πάλαι Ἑλληνίδων· « Τί κλαίε-
ται; Σαῖς ἐποτίσατε τὸν ἄνδρα μου τὸ ποτήριον τοῦ
θανάτου λειποτακτοῦντες· ἂν σαῖς τύπτῃ τὸ συνει-
δὸς ὡς κίτιους τῆς χηρείας μου, ἀλλάξατε διαγω-
γὴν, καὶ μὴ θελήσατε νὰ φονεύσατε καὶ τὴν γυναῖκά
του λειποτακτοῦντες. » Εἶποτε ὑπῆρχε καὶ ῥηνίς
ἐπιτυχίας, ἡ τύχη δὲν ἠθέληεν ἐγκαταλείψει τοὺς
πολιορκουμένους. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ
φρουρίου ἐγίνοντο λειποταξίαι. Ἐν Θῆβαις οἱ περὶ
τὸν Φαβιέρων ἐρρίψαν τὰ ὄπλα, οἱ ἀπὸ τῶν νήσων
σταλέντες στρατιῶται ἐπλανήθησαν τὴν νύκτα καὶ

ἀνέβησαν εἰς τὸν Ὑμηττὸν, ὃ ἐχθρὸς ἀπέκοψε τὸ ὕδωρ καὶ ἡ πυρίτις ἤρχισεν νὰ ἐκλείπῃ. Ἐγένετο ἄρα χρεῖα ἐπικουρίας.»

(Ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνει ὁ ἐπικριτὴς ἀλόκληρον τὴν παράγραφον (σελ. 80—83.) τὴν ἐξιστοροῦσαν τὸ τολμηρὸν ἐκείνο ἐπιχειρήματα τοῦ Φαβιέρου, τὴν εἰσοδὸν λέγομεν αὐτοῦ μετὰ 520 Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀκρόπολιν.)

α Ἡ πολιτοκρία διήρκεσε μῆνας δέκα, καὶ ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἱστορικὸς διηγεῖται τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἀρχιστρατήγου Καρχησκάκη εἰς Ἀράχουσαν, ὅπου συνειροτήθη μάχη καὶ χειμῶν ἐπῆλθε δριμύτατος καὶ κωνοειδὲς ἀνηγέρθη τρόπαιον ἐκ 300 τουρκικῶν κεφαλῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν μετὰ τὴν εἰς Μαραθῶνα πρὸς παρεμπόδισιν τῶν ἐξ Εὐβοίας ἐρχομένων τουρκικῶν βοηθημάτων τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῶν αὐτῶν ἐκείνων τόπων οὓς κατεῖχον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ὁ Θρασύβουλος ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων, καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κοχράνου. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, κατὰ τὸν Κ. Τρικούπην, ἦν κομπορῶν, πομπώδεις μὲν ἐκδίδων προκηρύξεις μικρὰ δὲ ποιῶν ἔργα, ὁμιλῶν περὶ τῆς σκιάς τοῦ Δημοσθένους, καὶ ὡς ἱατρικὸν το νικὸν ἐπισέλλων εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν τεμάχιον τοῦ πρώτου κατὰ Φιλίππου λόγου καὶ παραγγέλλων νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς πλήρεις συνεδριάσεις, ποτὲ μὲν προλέγων τὴν ὄραν καθ' ἣν ἡ κλασικὴ τῶν Ἑλλήνων γῆ ἐμελλε νὰ καθαρῆται ἐκ τοῦ ἀπανθρώπου ἄρπαγος καὶ αἰμοχαροῦς τυράννου, ποτὲ δὲ ὅτι ἡ ἱερὰ σημαία μικρὸν ἔτι καὶ ἤθελε κυματισθῇ ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς Ἀγ. Σοφίας, καὶ ἄλλοτε ὅτι ἡ λαμπρότης τῶν ἐπερχομένων χρόνων ἤθελεν ἀμιλλᾶσθαι πρὸς τὴν τῶν παρελθόντων. Ὁ Τσοῦρτς διορίζεται ἀρχιστρατήγος, καὶ ὁ Κόχραν ὀνομασθεὶς στολάρχης ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς σπάθης του καὶ ὠρκίσθη νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Κοχράνης ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἀρχαίας ἡμέρας παρασταθεὶς ὡς ἄλλος Ἀχιλλεὺς εἰς τι συμβούλιον.

(Ἐνταῦθα παρατίθεται ἐκ νέου ὁ ἐπικριτὴς τὴν περὶ τῆς ἀθλίαις καταστάσεως τῶν ἐν τῇ ἀκρόπολει περιγραφῆν, σελ. 162—164, ὡς καὶ πολλὰς ἄλλας περιεκτικὰς ἐξιστοροῦσας τὰ παθήματα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος μέχρι Καποδιστριαίου καὶ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Λεοπόλδου. Καταλήγει δὲ οὕτως.)

α Δὲν εἶναι ἔργον ἡμέτερον τὸ νὰ συζητήσωμεν τὸ πολιτικὸν μέρος τῆς ἱστορίας διότι πολλὰ τῶν εἰς ταύτην ἀναγομένων παριστάνονται ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐποψίν καὶ ὑπὸ ταύτην μόνην δύνανται νὰ ἐννοηθῶσι. Συγγαίρομεν ὁμῶς τὸν Κ. Τρικούπην, διὰ τὸ κλασικόν, εὐτόνον, ἀνεξάρτητον καὶ γραφικὸν ὄρος, διὰ τὴν ἀνθηρὰν ἀφήγησιν καὶ διὰ τὴν ἐπιδεξίαν χρῆσιν τῶν φράσεων καὶ τῶν ἐπιθέτων καθ' ὅλας τὰς σελίδας τοῦ ἀξιολογωτάτου αὐτοῦ πονήματος.

ΑΡΧΑΙΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ.

ὑπὸ

Ε. ΚΡΗΤΙΚΙΔΟΥ

Τελειοποιεῖται τῆς Ἰατρικῆς.

(Συνίχ. Ἰδὲ Φυλλάδ. 166 καὶ 179).

— 000 —

Β'. ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΗΡΑΣ.

Ὁ ναὸς οὗτος ἐπικαλούμενος *Ταυροπόλιον* ἦτον ἰδρυμένος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἡραίου μεταξὺ ὑψηλοπέτρων δένδρων, οὗ ἴχνη, ἦτοι μέγας ἀριθμὸς μαρμαρίνων τεμαχίων, ἔδραι, σαρκοφάγοι τεθραυσμένοι, πολλαὶ στήλαι καὶ κιονόκρανα Ἰωνικῆς τάξεως φαίνονται μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον, Μετόχιον καταβεβλημένον τῆς Μονῆς τῆς Μεγάλης Παναγίας. Ἐκ τῆς ἀνακαλυφθείσης ἐν τῷ Ἡραίῳ ἐπιγραφῆς τοῦ δήμου διὰ τὸν Γναῖον Δομέτιον ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος, ὡς προείρηται, πιθανολογεῖται, ὅτι ὑπῆρχε πλησίον τοῦ ναοῦ κόμη ὑποστᾶτα καταδρομὴν ἀλλοχόθεν καὶ ὑπὸ τοῦ Γναίου ὑπερασπισθεῖσα.

Γνωστὸς ὁ ναὸς οὗτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διότι κατ' εἰσῆγησιν τῶν Σαμίων, συναινέσει καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰάκους τοῦ Α', εἶχον καταφύγει περὶ τὸ 571 π. Χ. ὡς εἰς ἀσφαλέστατον ἄσυλον, οἱ τυχαίως προσηρισθέντες εἰς τὸν Ἡραϊτὴν ὄρμον καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν Ἀλυάττην πατέρα τοῦ Κροίσσου πεμπόμενοι ὑπὸ τοῦ Περιάνδρου καὶ τῶν Κορινθίων τριακόσιοι παῖδες, τέκνα τῶν πρωτίστων Κερκυραίων ἐπὶ σκοπῷ νὰ γίνωσιν ἐκτομίαι, πρὸς ἐκδίκησιν ἴσως, ὅτι ἐφόνευσαν οἱ Κερκυραῖοι τὸν υἱὸν τοῦ Περιάνδρου Λυκόφρονα. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Σάμιοι ἀφ' ἐνὸς δὲν ἐπέτρεπον τοὺς σωματοφύλακας τῶν παιδῶν ν' ἀποσπάσωσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου τοὺς ἱκέτας, καὶ οὗτοι ἀφ' ἑτέρου ἐμπόδιζον τοὺς Σαμίους ἀπὸ τοῦ νὰ τοὺς προσφέρωσι τροφάς, οἱ Σάμιοι ἐσύστησαν ἑορτὴν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καθ' ἣς συγκροτοῦντες χοροὺς πέριξ τοῦ ναοῦ, δύνοντες τοῦ ἡλίου, ἀπὸ παρθένους καὶ ἡθέους, προσήνεγκον τροφάς ἐκ τρωικῶν ἀπὸ σῆσαμον καὶ μέλι (ἴσως καὶ ἐξ ἄρτου) καὶ διὰ τούτων ἐτρέφοντο οἱ παῖδες φυλαττόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἐναντίον τῆς διαθέσεως τῶν φυλάκων τῶν Κορινθίων, οἵτινες ἔβαρυνθέντες, τοὺς ἐγκατέλειψαν καὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Σάμου. Οἱ δὲ Σάμιοι περιποιηθέντες αὐτοὺς εἰς τὰς οἰκίας των, τοὺς ἐξαπέστειλαν μετὰ καιρὸν ἐλευθέρους εἰς τὴν πατρίδα των Κέρκυραν διὰ τῶν Κνιδίων, πρὸς οὓς ἀπένειμον οἱ Κερκυραῖοι διὰ ψηφισμάτων τιμὰς καὶ ἀτελείας, πρὸς δὲ τοὺς Σαμίους εὐχαριστίας διὰ ταύτην τὴν εὐεργεσίαν. (Πρόδ. Γ'. 48).

(Ἐπιτεταὶ συνέχεια.)